

VÝSKUM REDAKČNEJ PRAXE NA SLOVENSKU

Matej Martinkovič

Matej Martinkovič je absolvent Katedry translatológie Filozofickej fakulty Univerzity Konštantína Filozofa v Nitre v odbore prekladateľstvo a tlmočníctvo v kombinácii anglický jazyk a kultúra a ruský jazyk a kultúra. V súčasnosti na tejto katedre pôsobí ako interný doktorand. V dizertačnej práci sa zameriava na výskum redakčnej praxe ako právoplatnej súčasti transferového procesu zo sociologického hľadiska. V minulosti sa so svojimi umeleckými prekladmi úspešne umiestnil na viacerých prekladateľských súťažiach vrátane Prekladateľskej univerziády.

ÚVOD

V prekladateľskej praxi sa často stretáme s názorom, že prinajmenšom pri knižnom preklade redaktor predstavuje neodmysliteľnú súčasť translačného procesu, bez ktorého účasti výrazne klesá kvalita výsledného produktu. O stave redakčnej praxe na Slovensku sa celkom bežne – a často skôr negatívne – diskutuje na prekladateľských podujatiach, ako sú napríklad Letné školy prekladu. Slovenská translatológia však takýto dôraz na redakčnú prax nekladie a existuje len pomerne málo odborných publikácií na túto tému. Cieľom príspevku je uviesť stručný prehľad doposiaľ vydaných odborných literatúr zameraných na redakčnú prax a zmapovať tak doterajší výskum v tejto oblasti.

1 VÝSKUM V DVADSIATOM STOROČÍ

Ak sa pozrieme na odbornú literatúru zameranú na výskum v predmetnej oblasti, zistujeme, že najvýznamnejšie práce na Slovensku vznikli v posledných troch desaťročiach 20. storočia. Postupne sa v ďalších častiach príspevku budeme chronologicky venovať tým najvýznamnejším.

1.1 Anton Popovič

Spomedzi slovenských teoretikov azda ako prvý venoval pozornosť redakčnej praxi Anton Popovič a to hneď v niekoľkých publikáciách. A. Popovič (1983, s. 271) vo svojom modeli integrálnej vedy o preklade redakčnú prax vyčleňuje ako samostatnú súčasť praxeológie prekladu. V terminologickom slovníku *Originál/Preklad. Interpretáčna terminológia* nachádzame i heslo „redaktor prekladu“ (ibid., s. 174) so stručným popisom. Podľa neho redaktor predstavuje účastníka prekladovej komunikácie, ktorého mieru účasti „vyjadruje *tendenčný (modifikovaný) prepis prekladateľovho textu*“ (ibid.). Takýto prepis podľa A. Popoviča predstavuje spoločenskú aprobáciu textu a konflikt medzi prekladateľom a redaktorom ako zástupcom „*vydavateľskej literárnej inštitúcie, resp. kultúrnej politiky, vykonávateľom jazykovej normy*“ (ibid.).

O čosi komplexnejší pohľad na redakčnú prax A. Popovič poskytuje v *Teórii umeleckého prekladu* (1975). V tejto publikácii redaktora charakterizuje ako nepriameho účastníka komunikácie a zdôrazňuje jeho nevyhnutnosť, nakoľko ho považuje za sprostredkujúci faktor „*medzi vládnucimi jazykovými normami a textom prekladu*“, ktorý zároveň „*vykonáva direktívy, ktoré si pod vplyvom čitateľských návykov osvojila vydavateľská inštitúcia*“ (1975, s. 69). Činnosť redaktora má podľa A. Popoviča arbitrárny charakter, nakoľko redaktor má právo zasahovať do prekladateľovho textu, vytvárať varianty líšiace sa od pôvodných riešení, presadzovať sociolekt proti prekladateľovmu idiolektu a tvorí tak vyššie spomenutý tendenčný prepis. Takýto prepis však vzniká samotným aktom aprobovania textu, a teda aj v prípade, keď redaktor do textu nezasahuje. Zároveň je dôležité spomenúť, že podľa A. Popoviča „*redaktorove zásahy si nárokujú definitívnosť, a to preto, lebo reprezentujú inštitucionalizovaného prekladateľovho partnera*“ (1975, s. 70). Redaktora tak kladie na úroveň prekladateľovho „*spoluautora*“, i keď často zamlčaného, opomenutého.

Mohlo by sa zdať, že A. Popovič za náplň redaktorskej práce považuje aprobáciu prekladu len z pohľadu jazykovej či literárnej normy. Sám však upozorňuje, že redaktor prihliada aj na realizáciu „*významovej a stylistickej štruktúry originálu v preklade*“ (ibid.). Na úkor jazykovej a literárnej normy A. Popovič (ibid., s. 75) ešte podotýka, že redaktor k nim môže zaujať tri postoje: môže sa stotožňovať s prevládajúcou literárnou a jazykovou normou, môže hľadať rovnováhu medzi normou a prekladateľovým idiolektom a nakoniec sa môže usilovať normu predstihnúť, byť voči nej – ako píše A. Popovič – „*nezávislý*“.

1.2 Ján Ferencčík

Najrozsiahlejšie sa však problematike redakčnej praxe nevenoval A. Popovič, ale Ján Ferencčík, ktorý na túto tému napísal dve štúdie. Na rozdiel od A. Popoviča a väčšiny neskorších autorov, J. Ferencčík pracuje s pojmom „editor“, ktorý je širší než „redaktor“. Napriek tomu medzi ich opismi práce editora a redaktora nájdeme mnoho spoločného.

J. Ferencčík (1982, s. 91) editora považuje za najdôležitejšieho pracovníka redakčného úseku a opisuje ho ako „*iniciátora, organizátora, odborného a umeleckého hodnotiteľa a upravovateľa textu určeného na vydanie, bez ohľadu na jeho druh, charakter, časovú a miestnu provenienciu.*“ Taktiež vymedzuje typy editorov (ibid., s. 94) na základe delenia knižnej literatúry na umeleckú a vecnú a delenia na pôvodnú a prekladovú. Vo zvyšku oboch štúdií sa venuje prevažne editorom prekladovej literatúry. Vzdelanie editora prekladového textu musí podľa neho zahŕňať predovšetkým nasledujúce disciplíny (ibid., s. 96):

- všeobecná teória literatúry (teória odboru);
- dejiny národnej literatúry (vedného odboru);
- dejiny svetovej literatúry (vedného odboru);
- všeobecná teória prekladu;
- dejiny a súčasný stav národného jazyka vrátane jazykovej normy;
- dejiny a súčasný stav cudzieho jazyka (dôkladná filologická znalosť);
- štylistika a základy textológie;
- špeciálne odborné vzdelanie (teória editorstva).

Za neoddeliteľnú súčasť prípravy editora považuje taktiež vydavateľskú a pokiaľ možno aj prekladateľskú prax. Ďalej upozorňuje, že ani takto pripravený editor nepredstavuje „univerzálneho“ editora všetkej prekladovej literatúry. Naopak, je stále potrebné, aby sa špecializoval nie len buď na vecnú, alebo umeleckú prekladovú literatúru, ale aj na základe jednotlivých umeleckých žánrov či vedných odborov.

J. Ferencčík (1982, s. 99) editora zaraďuje do redakčného procesu na základe troch hľadísk, a to „*z hľadiska celkovej adekvátnosti publikovaného textu,*“ t. j. kritérium hierarchizujúce; „*z hľadiska dejín knižnej kultúry,*“ t. j. kritérium autorskej zúčastnenosti; a „*z hľadiska podielu na vydaní textu,*“ t. j. kritérium pracovnej postupnosti, ktorého model je nasledovný: „*editor (organizátor textu) – autor – prekladateľ – editor (textový aprobátor)*“. Ostatný model považuje za najvýznamnejší, nakoľko najlepšie vystihuje činnosť editora a šírku jeho profesie.

Ako sme už načrtli, Ferencčíkovo a Popovičovo ponímanie editora či redaktora sa v mnohom zhodujú. Aj podľa J. Ferencčíka (1982, s. 91) editor popri iných činnostiach zabezpečuje aprobáciu textu z hľadiska nie len jazykového, ale nesie

aj spoločenskú, právnu a hospodársku zodpovednosť za vydané dielo. J. Ferenčík dokonca presne vymedzuje nasledujúce jednotlivé funkcie editora v procese tvorby prekladového diela:

- a. vydavateľský redaktor – „*odborník na určitý druh literatúry alebo jazykovú oblasť*“ (ibid., s. 100). Pracuje s edičnými informáciami, navrhuje dielo na zaradenie do edičného plánu a vyberá prekladateľa a autorov edičného aparátu. „*Organizuje všetky pracovné postupy pri príprave prekladu na vydanie*“ (ibid.) a dohliada na prácu prekladateľa a ostatných spoluautorov diela, vydáva akcept;
- b. aprobátor textu – komparáciou originálu a prekladu kontroluje formálnu a obsahovú adekvátnosť prekladu, schvaľuje, poprípade pomáha prekladateľovi dotvoriť odôvodnenú koncepciu prekladu;
- c. jazykový adjustátor – v súlade s platnou jazykovou normou a koncepciou prekladu upravuje gramatiku a pravopis cieľového textu;
- d. korektor – „*kontroluje korektórne postupy (v prípade potreby sám alebo paralelne koriguje), prerokúva s prekladateľom autorské korektúry a dáva súhlas na ich prenesenie do súhrnnej korektúry*“ (ibid.);
- e. zodpovedný redaktor publikácie – „*kontroluje všetky redakčné postupy, ktoré sám nevykonáva*“ (ibid., s. 101). Riadi spolupracovníkov a dodáva podklady útvarom, ktoré sa podieľajú na tvorbe publikácie, zároveň dohliada na termíny a spolupodpisuje schválenie do sadzby a tlače. „*Hmotne, disciplinárne a právne [zodpovedá] za publikované textové súčasti publikácie*“ (ibid.). Navrhuje honorár, prijatie rukopisu, v mene vydavateľstva komunikuje s autormi textových častí publikácie a v závislosti od interných postupov vydavateľstva vykonáva i ďalšie práce;
- f. propagátor diela – podieľa sa na propagácii diela.

J. Ferenčík (1982, s. 102) uvádza i pracovné postupy editora, ako sú napr. prvá informácia o diele, návrh na zaradenie do pracovného a edičného plánu, výber prekladateľa a zadanie prekladu, korektórne postupy atď. Za najdôležitejšie z nich považuje prvú informáciu o diele, posudkové overenie prvej informácie, výber prekladateľa a ostatných spoluautorov knihy a editorskú aprobáciu prekladového textu. Prvú informáciu o diele vníma ako neodmysliteľnú súčasť redakčného procesu, nakoľko od nej sa odvíjajú všetky zvyšné pracovné postupy. Význam posudkového overenia prvej informácie spočíva v tom, že editor nemôže reálne zaujať postoj k posudkom externých lektorov či zaradiť dielo do edičného plánu, vybrať prekladateľa atď. bez toho, aby sa s dielom a jeho špecifikami sám oboznámil. Výber optimálneho prekladateľa a ostatných spoluautorov je absolútne kľúčový pre vznik kvalitného výsledného produktu. Výber nesprávneho prekladateľa bude mať podľa J. Ferenčíka (ibid., s. 104) za následok zvýšenú obťažnosť editorskej

prípravy a zníženú kvalitu prekladu. Posledný z najdôležitejších krokov je editor-ská aprobácia prekladového textu, teda „*hlavný akt tvorivej účasti editora na definitívnom znení prekladového textu*“ (ibid.). Súčasťou aprobácie je napr. „*overenie koncepcnej odôvodnenosti prekladu, overenie formálnej a významovej adekvátnosti textu, odstránenie koncepcných nedôsledností*“ (ibid., s. 105) a pod. J. Ferencík zároveň upozorňuje, že editor za žiadnych okolností nesmie nahrádzať prekladateľa, ktorý vytvoril nekvalitný preklad, a nesmie vlastnú koncepciu a idiolekt stavať nad prekladateľovu koncepciu a idiolekt za predpokladu, že nevybočuje z platnej jazykovej normy a jeho preklad je obsahovo i formálne adekvátny.

Na margo pomocného aparátu editora prekladu J. Ferencík (1982, s. 106) uvádza, že editor popri svojom vzdelaní a skúsenostiach využíva i všetky dostupné pomôcky bez ohľadu na ich formu. Patria medzi ne napr. normatívne jazykové príručky, jedno a viacjazyčné slovníky, encyklopédie, odborné a vedecké publikácia atď.

Vzťahy medzi editorom a prekladateľom J. Ferencík (1982, s. 108) definuje dvojako na základe vyššie uvedeného modelu kritéria pracovnej postupnosti. Rozlišuje organizátorskú funkciu editora vyjadrenú schémou editor (organizátor textu) – autor – prekladateľ a tvorivú účasť editora, t. j. časť schémy prekladateľ – editor (aprobátor textu). Súčasťou prvého vzťahuje je napr. výber optimálneho prekladateľa. V rámci druhého typu vzťahu „*dochádza k tvorivej spolupráci [...] na realizácii dohodnutej koncepcie prekladu*“ (ibid., s. 110), pričom takáto spolupráca môže mať v závislosti od individuálnych vlastností editora, prekladateľa a textu rôzne formy.

Vo svojej druhej štúdii sa J. Ferencík venuje redakčnej praxi pri prekladovej literatúre pre deti a mládež. Nebudeme prepisovať ním uvedené charakteristiky literatúry pre deti a mládež, ale iba sa stručne zameriame na jeho zistenia. Kľúčovým záverom J. Ferencíka (1982, s. 122) je, že editor pri tomto druhu literatúry musí klásť cieľového (detského) čitateľa nad samotného autora, aby napríklad inonárodné prvky východiskového textu nepresahovali skúsenostný komplex čitateľa cieľového textu. „*Obrazne povedané – vernosť čitateľovi sa musí zachovať aj za cenu čiastočnej nevery autorovi*“ (ibid.). Redakčná práca s prekladovou literatúrou pre deti a mládež sa podľa J. Ferencíka taktiež vyznačuje tým, že editor sa musí stotožniť s potenciálnym čitateľom vedomím úsilím, zatiaľ čo editor prekladovej literatúry pre dospelých takéto stotožnenie dosahuje „*podvedome, bez osobitného úsilia*“ (ibid.).

Treba ešte podotknúť, že v minulom storočí a ešte začiatkom dvadsiateho prvého storočia odznali aj rôzne príspevky na tému redakčnej praxe napríklad na Letných školách prekladu (pozri Gromová, 2010, s. 9 – 10). Tieto príspevky sa nám však doposiaľ nepodarilo nájsť vo forme akéhokoľvek záznamu, a preto sa im v našom príspevku nebudeme viac venovať.

2 VÝSKUM V DVADSIATOM PRVOM STOROČÍ

Redakčná prax sa naďalej na Slovensku odborne reflektuje aj v prvých dvoch desaťročiach 21. storočia, o čom svedčia viaceré štúdie, odborné články, či iné typy prác. Väčšinou ide o príspevky, ktoré odznali na rôznych konferenciách, či iných – často prakticky orientovaných podujatiach, ku ktorým patrí napr. Letná škola prekladu. Príspevky z týchto podujatí bývajú následne publikované v zborníkoch, pričom najviac ich nachádzame v zborníku *Letná škola prekladu 8* (2010) s príhodným podtitulom *Prekladateľ, redaktor, editor*. Pre obmedzený rozsah sa v tejto časti budeme venovať iba niektorým z nich.

2.1 Letná škola prekladu 8

Ide o jediný zborník, ktorý sa z veľkej časti venuje práve redakčnej praxi. Z príspevkov uverejnených v tomto zborníku sme sa rozhodli zhrnúť z pohľadu translatologického výskumu tie najvýznamnejšie.

2.1.1 Edita Gromová

V prvom príspevku E. Gromová najprv uvádza stručný prehľad výskumu redakčnej praxe vo svetovej translatológii, pričom podobne ako J. Ferenčík pracuje skôr s pojmom „editor“. Následne sa zameriava na prínosy A. Popoviča a J. Ferenčíka a na záver načrtáva súčasnú situáciu. Konštatuje, že edičná a celkovo vydavateľská prax prešli transformáciou v dôsledku technologického rozvoja a geopolitických zmien (Gromová, 2010, s. 15). Vďaka nim a vzniku množstva súkromných inštitúcií, napr. vydavateľstiev a prekladateľských agentúr, sa väčší dôraz kladie na komerčnú stránku diel. Ďalším dôsledkom je „*maximálna redukcia edičnej činnosti (z časových a finančných dôvodov) a prenos zodpovednosti za text (po obsahovej i formálnej stránke) úplne na prekladateľa*“ (ibid.). Prekladateľ v istej miere zaujíma pozíciu editora, nakoľko zadávateľovi dodáva na základe inštrukcií už formálne upravený text určený priamo do tlače.

2.1.2 Ján Vilikovský

Ján Vilikovský redaktorovi pripisuje dve všeobecné úlohy. Po prvé, redaktora považuje za prvého kritika prekladu, čo ho zaraďuje na úroveň filologickej kritiky, „*ktorá sa sústreďuje na jednotlivosti, konštatovanie neporozumení a chybných vý-*

konov“ (Vilikovský, 2010, s. 21). V druhom rade redaktora považuje za prvého inštitucionalizovaného čitateľa, nakoľko „nesie zodpovednosť za jazykové a výrazové prostriedky použité v preklade, za ich zhodu s jazykovou i spoločenskou normou“ (ibid.). S jeho postavením sa nesie istá autorita, ktorá mu umožňuje vynútiť si prijatie svojich pripomienok.

Ako cieľ redigovania J. Vilikovský považuje akési „vylepšenie“ prekladu – redaktor má hlavne nájsť a napraviť prípadné nedostatky, napr. „chýbajúce pasáže, mimovoľné opakovania, preklepy a pod.“ (ibid., s. 22), ale najdôležitejšie je, aby dohliadol na správnosť prekladu z hľadiska významového a štylistického. Zároveň má dbať na zosúladenie prekladu s platnou jazykovou normou a vydavateľským úzom. Tento proces J. Vilikovský kladie do kontrastu s posteditáciou strojového prekladu. Tvrdí, že posteditácia má rovnaký cieľ, ako klasické redigovanie prekladu, ale líši sa v postupoch. Kým redaktor hľadá náhodné pochybenia, posteditor systematicky upravuje predvídateľné problémy, napr. písanie veľkých písmen či nesprávnu identifikáciu významu slova v kontexte.

J. Vilikovský (ibid.) následne predstavuje redakčnú prax v minulosti. Stručne ju môžeme zhrnúť nasledovne – profesionálni redaktori sa objavujú pomerne neskoro. K prelomu dochádza až po roku 1945 so zoštátnením vydavateľskej činnosti. Na preklad však vplýva politické gesto a redaktor sa považuje v prvom rade za ideologického pracovníka. To má dopad na rôzne aspekty jeho práce, napr. na výber diela či jazyk (presadzovanie češtiny). Jazyk bol navyše celkovo rozkolísaný, nakoľko v ňom v povojnovom období dochádzalo k až radikálnym zmenám a nejestvovali aktuálne autoritatívne slovníky. Politické tlaky poľavujú v druhej polovici päťdesiatych rokov. Vo vydavateľstvách dochádza ku kvalitnej príprave mladých redaktorov, ktorí pracujú pod dozorom skúsenejších kolegov. Uskutočňujú sa pravidelné redakčné porady, ktoré okrem iného prispievajú aj vzdelávaniu redaktorov. Zároveň je dôležité podotknúť, že redaktori mali v porovnaní s dneškom na redigovanie viacej času. Podľa J. Vilikovského bola vtedajšia denná norma 12 normostrán a neskôr, po zavedení voľných sobôt, 14 normostrán.

2.1.3 Karol Chmel

Podľa Karola Chmela sa vo vydavateľstvách preferujú tri hlavné spôsoby práce, ktoré sa však v snahe ušetriť (v čase vzniku jeho príspevku sme na Slovensku pociťovali následky finančnej krízy) často kombinujú, čo vyúsťuje do zníženej výslednej kvality:

- a. šetrí sa na prekladateľovi – preklad sa mu zadá bez ohľadu na jeho skúsenosti/kvality. Ťažisko práce spočíva na redaktorovi, ktorý má však na prácu dostatok času;

- b. preklad sa zadá renomovanému prekladateľovi, šetrí sa na redaktorovi, ktorý v podstate plní iba funkciu korektora – „*dohliada na pravopisné chyby, drobné nedôslednosti vo vetnej stavbe, preklepy a pod.*“ (Chmel, 2010, s. 89);
- c. preklad sa kvôli rýchlosti práce rozdelí medzi viacerých prekladateľov. Z redaktora sa stáva koordinátor práce, zjednocovateľ textu. Šetrí sa predovšetkým čas, prípadne aj na plate prekladateľov (ibid.).

K. Chmel komentuje ešte jednu tendenciu – redukovanie počtu kmeňových redaktorov vo vydavateľstvách a ich meniace sa povinnosti smerom k administratívne miesto práce s textom. V dôsledku tohto vývoja a nových technológií, ako napr. internetu, sa obmedzuje kontakt medzi prekladateľmi a redaktormi, ale aj medzi skúsenými redaktormi a ich mladšími kolegami. Komunikácia tak prebieha skôr korešpondenčne v zostručnenej podobe a obmedzujú sa príležitosti na diskusie, vďaka ktorým by sa prekladatelia a redaktori mohli učiť.

K. Chmel na záver lamentuje nad zlým platovým ohodnotením tak umeleckých prekladateľov, ako aj redaktorov. To podľa neho vedie k situácii, keď sa väčšina potenciálnych redaktorov a umeleckých prekladateľov radšej preorientuje na jednoduchšiu alebo lepšie platenú prácu, čo následne spôsobuje, že sa narúša „*prirodzená kontinuita, aká bola zabezpečená prijímaním nových redaktorov do kamenných vydavateľstiev a ich ‚zaučaním‘ v jazykových redakciách*“ (Chmel, 2010, s. 91).

2.1.4 Viera Hegerová

Zmeny v náplni práce redaktora a nedostatok osobného kontaktu medzi ním a prekladateľom kritizuje aj Viera Hegerová (2010, s. 96): „*z redaktorov sa stali manažéri, redigovanie sa presunulo na externistov,*“ a: „*časom vznikla armáda nových [redaktorov] [...]. Nemajú však kde získavať skúsenosti [...]. Chýba živý kontakt, komunikuje sa cez e-mail.*“ Popritom vyčíta i nedostatok času na kvalitné redigovanie.

V. Hegerová (2010, s. 95) vypracovala i „*akýsi nepísaný kódex vydavateľského redaktora.*“ Podľa neho sa od redaktora vyžaduje nie len znalosť materinského jazyka spolu so schopnosťou narábať s ním, ale aj aspoň pasívna znalosť východiskového jazyka. Musí byť vzdelaný, mať literárne vedomostné zázemie a orientovať sa v žánroch a štýloch. Zároveň by mal mať cit pre prácu s prekladateľom, aby začínajúceho prekladateľa neodradil. A napokon, text by nemal redigovať iba raz, aby odhalil, čo prehliadol alebo keď niečo prehnal.

2.2 Letná škola prekladu 14 – Zuzana Močková-Lorková

Príspevok, ktorý sa venuje redakčnej praxi, nájdeme aj v zborníku *Letná škola prekladu 14*. Jeho autorkou je Zuzana Močková-Lorková. Vo svojom príspevku pod názvom *Práca redaktora vo vydavateľstve včera, dnes a zajtra* (2015, 104 – 111) na základe výpovedí rozdeľuje redaktorov a ich prácu do štyroch kategórií, ktoré stručne predstavíme (ibid., s. 107):

- a. editorská práca – vyhľadávanie nových titulov a autorov, koordinácia práce autorov/prekladateľov/editorov a ďalších vydavateľských pracovníkov, rozširovanie siete externých spolupracovníkov;
- b. redakčná práca – zabezpečovanie odbornej informačnej úrovne a obsahového zamerania publikovaných textov, zadávanie práce externým redaktorom a kontrolovanie ich práce, pripravovanie rukopisu do tlače, spracovávanie korektúry, pripravovanie podkladov pre ostatné oddelenia vydavateľstva;
- c. povinnosti v oblasti marketingu – zúčastňovanie sa na propagačných akciách vydavateľstva, podieľanie sa na príprave katalógov, propagačných materiálov atď.;
- d. ďalšie povinnosti – práca s firemným softvérom, príprava podkladov na vystavenie licenčných a iných zmlúv, školenie a spolupráca s novými internými/externými zamestnancami vydavateľstva.

Z. Močková-Lorková (ibid.) uvádza i predpoklady na prácu budúcich redaktorov. Zahŕňa medzi ne pokročilé počítačové znalosti a pozitívny vzťah k technológiám, znalosť minimálne dvoch cudzích jazykov, odolnosť voči stresu a schopnosť organizovať si čas, znalosť a schopnosť pracovať s vydavateľským softvérom a na záver osobnostné kvality, ako napr. empatiu, taktnosť, zásadovosť.

2.3 Lucia Šuňavská

Lucia Šuňavská sa redakčnej praxi venuje vo svojej diplomovej práci *Redaktor včera a dnes* (2014). Ako napovedá názov, porovnáva v nej situáciu pred rokom 1989 a po ňom. Redakčnú prax pred rokom 1989 opisuje na základe osobných rozhovorov s redaktormi, rozhovoru s Evou Mládekovou, ktorý je publikovaný v časopise *Kritika prekladu II*, a príspevku Viery Hegerovej, ktorému sme sa venovali v kapitole 2.1.4. Na tieto rozhovory sa odvoláva aj v druhej časti práce, ale súčasnú situáciu opisuje aj na základe výsledkov dotazníka.

Zamerajme sa teraz na súčasný stav, ako ho opísala L. Šuňavská. Aj ona konštatuje (Šuňavská, 2014, s. 26, 30), že redaktori sú v súčasnosti platení neadek-

vátne – väčšina respondentov dotazníku sa vyjadrilo, že ich štandardný honorár je menej ako 5 €/NS, čo vedie k nedostatku kvalitných redaktorov na trhu. Za základný pracovný reťazec považuje „výber titulu, výber prekladateľa a redaktora, redigovanie (apretácia), prenášanie zásahov, schvaľovanie autorom po redigovaní, v ideálnom prípade ešte kontrolné čítanie (aby rukopis išiel ako imprimovaný), potom príde zalomený text na korektúru, opäť k redaktorovi, aj prekladateľ by ešte mal čítať korektúru, potom má byť ďalšia korektúra a na záver náhľad, kde sa ešte skontrolujú opravy z korektúr, potom sa imprimuje“ (Šikulová, 2014, cit. podľa Šuňavská, 2014, s. 26). Uvádza, že tento reťazec ostal viac-menej nezmenený v aspoň najserióznejších vydavateľstvách, ale že niektoré súkromné vydavateľstvá rôzne kroky vynechávajú.

Uvedme ešte zopár vybraných výsledkov z dotazníku. L. Šuňavská (2014, s. 29) uvádza, že z celkovo trinástich respondentov sa iba 23% živí výhradne ako redaktor, zvyšok rediguje buď popri inej práci na plný úväzok, alebo rediguje na plný úväzok, ale má aj inú prácu. Zároveň väčšina opýtaných spolupracuje s viacerými vydavateľstvami. Čo sa týka tempa práce, takmer polovica respondentov uviedla, že denne zrediguje 16 – 25 normostrán a takmer tretina 9 – 15 normostrán. Za pracovnú náplň redaktora 77% respondentov považuje „pri čítaní prekladu porovnávať text s originálom, „vychytať jazykové i obsahové muchy“, prekonzultovať ho s prekladateľom a dohodnúť sa na riešeníach sporných záležitostí“ (ibid., s. 30).

ZÁVER

Uviedli sme stručný prehľad doterajšieho slovenského výskumu redakčnej praxe, ale náš príspevok si vzhľadom na obmedzený rozsah a ďalšie faktory nenárokuje úplnosť (nevenujeme sa napr. rozhovoru s Evou Mládekovou či príspevkom, ktoré sa zaoberajú redigovaním špecifických druhov textov). Napriek tomu sme sa snažili uviesť literatúru, ktorú považujeme za nosnú, pričom za kľúčové považujeme koncepcie Antona Popoviča a hlavne Jána Ferencčíka.

Na záver si dovoľíme uviesť ešte niekoľko konštatovaní. V prevažnej väčšine existujúcich odborných prác zameraných na redakčnú prax badáme aspoň jednu z nasledujúcich tendencií:

1. je založená najmä na vlastnej skúsenosti, nie na výskume;
2. vznikla ešte v čase socializmu, a preto nereflektuje ekonomicko-politické zmeny, ktoré na našom území nastali po roku 1989 a nevystihuje tak súčasný stav redakčnej praxe;
3. orientuje sa predovšetkým na minulosť redakčnej praxe.

Inými slovami, s výnimkou diplomovej práce L. Šuňavskej na Slovensku doposiaľ absentuje komplexný výskum redakčnej praxe, ktorý by odrážal súčasnú situáciu. Napriek tomu môžeme vyvodiť aj zopár záverov:

1. náplň práce vydavateľského redaktora sa po roku 1989 zmenila a množstvo štandardného redigovania sa presunulo na externých redaktorov;
2. navýšilo sa tempo práce redaktora;
3. redaktori nie sú platení adekvátne;
4. znížila sa miera kontaktu medzi redaktorom a prekladateľom, skúseným a začínajúcim redaktorom;
5. uvedené vedie k nedostatku jednak kvalitných redaktorov, jednak mladých redaktorov, ktorí by boli ochotní pracovať v súčasných podmienkach.

LITERATÚRA

- FERENČÍK, J. 1982. *Kontexty prekladu*. Bratislava: Slovenský spisovateľ, 1982.
- GROMOVÁ, E. 2010. Teoretické otázky prekladu a premeny edičnej praxe. In: *Letná škola prekladu 8. Prekladateľ, redaktor, editor*. Bratislava: Anapres, 2010, s. 7 – 18. ISBN 978-80-89137-65-7.
- HEGEROVÁ, V. 2010. Kniha bez redaktora je ako divadlo bez režiséra. In: *Letná škola prekladu 8. Prekladateľ, redaktor, editor*. Bratislava: Anapres, 2010, s. 93 – 97. ISBN 978-80-89137-65-7.
- CHMEL, K. 2010. Prekladateľ – Redaktor – Editor (Vratké poznámky nad vratkosťou statusu). In: *Letná škola prekladu 8. Prekladateľ, redaktor, editor*. Bratislava: Anapres, 2010, s. 89 – 91. ISBN 978-80-89137-65-7.
- MOČKOVÁ-LORKOVÁ, Z. 2015. Práca redaktora vo vydavateľstve včera, dnes a zajtra. In: *Letná škola prekladu 14: minulosť a budúcnosť prekladu – od Ludovíta Štúra po strojový preklad*. Bratislava: Slovenská spoločnosť prekladateľov odbornej literatúry, Slovenská spoločnosť prekladateľov umeleckej literatúry, 2015, s. 104 – 111. ISBN 978-80-971262-4-7.
- POPOVIČ, A. 1975. *Teória umeleckého prekladu*. Bratislava: Tatran.
- POPOVIČ, A. 1983. *Originál/Preklad. Interpretačná terminológia*. Bratislava: Tatran.
- ŠUŇAVSKÁ, L. 2014. *Redaktor včera a dnes*. [diplomová práca]. Banská Bystrica: Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici, 2014. 57 s.
- VILIKOVSKÝ, J. 2010. Redaktor a preklad – teória a prax, minulosť a prítomnosť. In: *Letná škola prekladu 8. Prekladateľ, redaktor, editor*. Bratislava: Anapres, 2010, s. 19 – 29. ISBN 978-80-89137-65-7.

RESUMÉ

The aim of the paper is to provide a brief overview of Slovak research into editors of translated literary works, draw conclusions based on the existing body of research and point out certain tendencies in the published papers. First, it summarizes research from the 20th century, focusing on works by Anton Popovič and Ján Ferenčík, which it considers to be the core of all Slovak research into this topic. Subsequently it looks into research published since the turn of the century, focusing on select published conference papers. Finally, it summarizes parts of a diploma thesis by Lucia Šunavská, which is perhaps the most complex contemporary research of the topic.

◆◆◆

Mgr. Matej Martinkovič
Katedra translatológie FF UKF v NR
Hlavná 46/192
95176 Tesárske Mlyňany
m.martinkovic@outlook.com